

LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Ohjekirja lapsivaikutusten arvioinnin
suorittamiseen

Kauhajoki

SISÄLLYSLUETTELO

Lapsivaikutusten arviointi – Mihin se perustuu?	3
Lapsivaikutusten arvioinnin minimalli	5
Näin teet lapsivaikutusten arviointia - prosessikuvaus	6
Toimintaohjeet:	
1. Luo perusta lapsivaikutusten arvioinnille	7
2. Tunnista milloin lapsivaikutusten arviointia tarvitaan	10
3. Määrittele arvioinnin laajuus ja menetelmät	12
4. Osallista lapset ja muut osalliset arvioinnin tekoon	15
5. Kokoa ja analysoi kaikki tieto	18
6. Tunnista ennakkotiedon perusteella lapsiryhmät, joihin kohdistuu negatiivisia vaikutuksia	19
7. Punnitse hyödyt ja haitat	20
8. Dokumentoi	23
9. Esittele arvioinnin tulokset päätöksentekijöille ja päätöksen tekeminen	24
10. Tiedota päätöksestä	25
11. Seuraa, millaisia vaikutuksia päätöksellä/toiminnalla on lapsiin	26
Lapsen edun kannalta olennaiset tekijät lapsivaikutusten arvioinnissa	27
UNICEFin apukysymykset työskentelyn tueksi	
Lapsen näkemykset	28
Lapsen hyvinvointi ja arki	28
Haavoittuva asema	29
Perhesuhteiden ja muiden ihmissuhteiden vaaliminen	30
Terveys	30
Huolenpito, suojaaminen ja turvallisuus	31
Identiteetti ja tausta	32
Koulutus ja varhaiskasvatus	33
Lähteet	34

LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Lapsivaikutusten arviointi on lasten edun ensisijaista huomioon ottamista päätöksissä, jotka koskevat lapsia ryhmänä. Kunnat ovat merkittävässä roolissa lapsia koskevien päätösten laatijoina. Päätöksiä tehdessä tulee miettiä, millaisia vaikutuksia päätöksellä on lasten oikeuksien toteutumiseen sekä lasten hyvinvointiin ja arkeen. **Millainen päätös toteuttaa lapsen oikeuksia parhaalla mahdollisella tavalla?**

Lapsivaikutusten arviointi (LAVA) perustuu YK:n lasten oikeuksien sopimukseen. Suomessa lapsen oikeudet on kirjattu lakiin, joten **”lasten oikeudet = aikuisten velvollisuus”**. Lapsen oikeuksien sopimuksessa on neljä yleisperiaatetta:

- **Syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus (art. 2)**
- **Lapsen edun ensisijaisuus (art. 3)**
- **Oikeus elämään ja kehittymiseen (art. 6)**
- **Lapsen osallisuus (art. 12)**

Kaikissa lasta koskevissa päätöksissä ja toimenpiteissä on otettava huomioon lapsen etu ja annettava sille etusija päätösharkinnassa (LOS 3. art). Lapsen edun arvioinnissa:

- Lapsen/lasten etu arvioidaan aina tapauskohtaisesti
- On otettava huomioon lapsen oikeuksiin, hyvinvointiin, kehitykseen ja arkeen liittyvät tekijät
- **Lapsen edun arviointi tähtää siihen, että löydetään lapsen edun kannalta paras mahdollinen ratkaisu, lapsen edulla on ensisijainen painoarvo**
- Arvioinnissa on noudatettava tiettyjä menettelytapoja, jotka varmistavat, että lapsen etu tulee arvioiduksi ja huomioiduksi asianmukaisesti
- Vaatii monen suuntaista punnintaa

Lapseen kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa tarkastellaan ja arvioidaan kokonaisvaltaisesti:

- **Miten lapsi otetaan huomioon** erilaisissa yhteiskunnallisissa toimenpiteissä ja päätöksissä?
- **Millaisia vaikutuksia** päätöksillä on lasten ja nuorten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen lyhyellä ja pitkällä aikavälillä?
- Millaisia vaikutuksia päätöksillä on **eri lapsi-/nuorisoryhmiin**? Entä **heikoimmassa asemassa** oleviin lapsiin? Tai heidän asemansa parantamiseen?
- Miten lapsia ja nuoria **kuullaan** ja mitkä ovat heidän näkemyksensä asiasta?
- Miten **vahvistetaan myönteisiä** vaikutuksia ja **lievennetään/poistetaan kielteisiä** vaikutuksia?
- Millaista **tietoa** lapsista ja päätöksen vaikutuksista on päätöksenteon taustalla?

Lapsivaikutusten arvioinnin prosessin taustaa

Lapsivaikutusten arviointi tulee tehdä riittävän varhaisessa vaiheessa valmistelua, jotta arvioinnin havainnot ja tulokset voidaan ottaa huomioon päätöksenteossa. Lapsivaikutusten arviointi voidaan toteuttaa osana kokonaisvaltaista vaikutusten ennakkoarviointia. Lapsivaikutusten arviointi voidaan toteuttaa eri vaiheissa.

- 1 Ennakkoarviointi:** Valmisteilla olevan päätöksen eri vaihtoehtojen vaikutukset arvioidaan ennen päätöksen tekemistä.
- 2 Prosessiarviointi:** Arvioidaan vaikutuksia päätöksen toimeenpanon yhteydessä.
- 3 Seuranta-arviointi ja toiminnan arviointi:** Selvitetään tehdyn päätöksen tai toteutetun toiminnan vaikutuksia.

Erityisen tärkeää on tunnistaa **haavoittuvassa asemassa olevat lapset** ja pohtia asian vaikutuksia heidän asemaansa.

HAAVOITTUVASSA ASEMASSA OLEVAT LAPSET

UNICEF 2022

* ulkomaalaistaustaiset lapset * Turvapaikanhakijalapset *
vieraskieliset lapset * seksuaali- tai
sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret *
mielenterveysongelmia kohdanneet lapset/ kohdanneiden
perheiden lapset * päihdeongelmia kohdanneet nuoret /
kohdanneiden perheiden lapset * köyhien tai vähävaraisten
perheiden lapset * toimintarajoitteiset, neuropsykiatrisesti
oireilevat, pitkäaikaisesti sairaat tai vammaiset lapset *
syrjäseudulla tai sosioekonomisesti heikommien
toimeentulevalla alueella asuvat lapset * syntymäkodin
ulkopuolelle sijoitetut lapset * saamelais- ja romanilapset *
uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvat lapset

Lapsivaikutusten arvioinnin minimalli = viranomaisen yksittäinen päätös

Päätöksissä ja toimissa, jotka koskevat yksittäistä lasta, lapsen etu arvioidaan yksilöllisesti ja tapauskohtaisesti. **Lapsen etu** asetetaan etusijalle kaikissa vaiheissa. Kun käytössä ovat seuraavat listatut menettelytavat, lapsen etu toteutuu parhaiten. Näitä menettelytapoja noudattamalla pystytään takaamaan, että lapsen etu tulee selvitettyksi sekä otetuksi huomioon ensisijaisena päätöksenteon perusteena.

1. Lapsella on aina oikeus ja mahdollisuus ilmaista omat näkemyksensä. **Lasta on kuultava** hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisella tavalla, turvallisessa ympäristössä, oikea-aikaisesti, kunnioittavasti ja sensitiivisesti. Lapsi saa tietoa prosessista ja ymmärtää kehitystasonsa mukaisesti, mistä siinä on kyse.

2. Tosiseikat selvitetään kunnollisesti.

Viranhaltijan tai työntekijän velvollisuuksiin kuuluu hankkia kaikki tarpeelliset tosiseikat ja tiedot, joilla on lapsen edun arvioinnissa merkitystä. Tietolähteitä ovat usein lapsen itsensä lisäksi perheenjäsenet, opettajat, ystävät ja muut tilanteesta tai tapahtuneesta tietävät. Kerätyt tiedot on vahvistettava ja analysoitava, eikä mitään tietoon tullutta, merkityksellistä seikkaa saa jättää huomiotta.

3. Toimitaan riittävän ripeää. Aikuisen aika rientää, lapselle jo viikko tai kuukausi voi olla suunnattoman pitkä aika. Päätöksenteon viipyminen voi haitata lapsen kehitystä. Lapsia

koskeville tai heihin vaikuttaville prosesseille on annettavaetusija.

4. Käytössä on kaikki tarvittava **asiantuntemus**. Hyödynnettävissä on lasten ja nuorten kehitykseen perehtyneitä asiantuntijoita. Heiltä voivat saada apua myös ne, joilla on toisenlainen koulutus. Lapsen edun arvioinnissa tulisi mahdollisuuksien mukaan olla mukana eri alojen ammattilaisista koostuva ryhmä.

5. Lapsella on **mahdollisuus käyttää edustajaa/avustajaa**. Lapsi voi tarvita oikeudellisen edustajan tai avustajantilanteessa, jossa tuomioistuim arvioi hänen etuaan ja määrittää sen.

6. Esitellään avoimesti, miten harkinta on toteutettu ja perustellaan päätös hyvin.

Jokaisessa yksittäistä lastakoskevassa päätöksessä viranomaisen on pystyttävä osoittamaan, miten lapsen etu on arvioitu ja mitä muita intressejä vasten sitä on punnittu. Selkeä viestintä auttaa myös lasta ja hänen läheisiään ymmärtämään päätöksen perusteluineen. Niiden laatiminen lisää myös henkilöstön ja työyhteisöjen omaa osaamista lapsen edun harkinnassa.

7. Lasta ja perhettä **neuvotaan muutoksenhaussa ja kantelun laatimisessa**. Viranhaltijan tai työntekijän on varmistettava, että lapsi/nuori voi halutessaan hakea muutosta tai kannella päätöksestä ja saada tähän oikeudellista apua.

Lähde: lapsiystävällinenkunta.fi

NÄIN TEET LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINTIA

1. **LUO PERUSTA** lapsivaikutusten arvioinnille
2. **TUNNISTA**, milloin lapsivaikutusten arviointia tarvitaan
3. **MÄÄRITTELE** arvioinnin laajuus ja menetelmät
4. **OSALLISTA** lapset ja muut osalliset arvioinnin tekoon
5. **KOKOA JA ANALYSOI** kaikki tieto
6. **TUNNISTA** ennakkotiedon perusteella lapsiryhmät, joihin kohdistuu negatiivisia vaikutuksia
7. **PUNNITSE** hyödyt ja haitat
8. **DOKUMENTOI**
9. **ESITTELE** arvioinnin tulokset päätöksentekijöille, päätöksenteko
10. **TIEDOTA** päätöksestä
11. **SEURAA**, millaisia vaikutuksia päätöksellä/toiminnalla on lapsiin

LUO PERUSTA LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINNILLE

Varmista sidosryhmien sitoutuminen

Varmista, että sidosryhmät (kunta- ja maakuntapäätäjät/luottamushenkilöt, johtavat viranhaltijat, lasten kanssa työskentelevät) tietävät, miten lapsivaikutusten arviointia tehdään ja mitkä sen tavoitteet ovat.

Sovi sidosryhmien kanssa yhdessä siitä, miten lapsivaikutusten arvioinnista viestitään kuntalaisille/asukkaille, niin lapsille kuin aikuisille. Viestintävälineinä voivat olla esimerkiksi kuulemistilaisuudet, tiedotteet, verkkoviestintä, sometus.

Tunne lainsäädäntö, johon lapsivaikutusten arviointi perustuu

Lapsen oikeuksien sopimus (SopS 59 ja 60/1991)

Lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiaasta henkilöä.

Perustuslaki 2§: kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristön kehittämiseen.

Perustuslaki 6§:n 3mom: Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ikätasoaan vastaavasti.

Perustuslaki 14§:n 4mom: julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Perustuslaki 20§:n 2mom: Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan

päätöksentekoon.

Kuntalaki velvoittaa kuntia pitämään huolta siitä, että kuntalaisilla on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.

Maakuntalaki velvoittaa maakuntia pitämään huolta siitä, että maakunnan asukkailla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa maakunnan toimintaan.

Hallintolaki 31§: Viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset.

Hallintolaki 41§: Jos asian ratkaisulla voi olla huomattava vaikutus muiden kuin asianosaisten (asianosaiskuulemisesta on oma säännöksensä) elinympäristöön, työntekoon tai muihin oloihin, viranomaisen tulee varata näille henkilöille mahdollisuus saada tietoa asian käsittelyn lähtökohdista ja tavoitteista sekä lausua

mielipiteensä asiasta.

Terveydenhuoltolaki 11§: Kunnan tai sairaanhoitopiirin on päätöksenteon ja ratkaisujen valmistelussa arvioitava ja otettava huomioon tehtävien päätösten ja ratkaisujen vaikutukset väestön terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin (vaikutusten ennakoarviointi).

Terveydenhuoltolaki 12§: Kunnan on seurattava asukkaittensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin sekä kunnan palveluissa toteutettuja toimenpiteitä, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutetuista toimenpiteistä on raportoitava valtuustolle vuosittain, minkä lisäksi valtuustolle on kerran valtuustokaudessa valmistettava laajempi hyvinvointikertomus (seuranta-arviointi).

Sote-järjestämisehdotuksen 7§:n 2 mom. (HE 15/2017): Päätösten vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen on arvioitava ennakkoon ja otettava huomioon kunnan eri toimialojen päätöksenteossa (ennakoarviointi).

Sote-järjestämisehdotuksen 7§:n 1 mom: Kunnan edistäessä asukkaittensa hyvinvointia kantelain 1 §:n mukaisesti, sen on seurattava asukkaittensa elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin.

Kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä sekä toteutetuista toimenpiteistä on raportoitava kunnanvaltuustolle vuosittain. Lisäksi valtuustolle on kerran valtuustokaudessa valmistettava hyvinvointikertomus (seuranta-arviointi).

Sote-järjestämisehdotuksen 8§(HE 15/2017):

Maakunnan on arvioitava ennakkoon ja otettava huomioon päätösten vaikutukset eri väestöryhmien hyvinvointiin ja terveyteen (ennakoarviointi).

Sote-järjestämisehdotuksen 8§: Maakunnan on valmistettava omalta osaltaan valtuustolleen valtuustokausittain alueellinen hyvinvointikertomus väestön hyvinvoinnista, terveydestä ja niihin vaikuttavista tekijöistä sekä toteutetuista toimenpiteistä (seuranta-arviointi).

Maankäyttö- ja rakennuslaki 9§: Kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavan vaikutuksia selvitetessä otetaan huomioon kaavan tehtävä ja tarkoitus.

Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitetävä suunnitelman ja tarkasteltavien vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset.

Varhaiskasvatustalaki 9 b §: Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.

Perusopetuslaki 21 §: Opetuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa koulutusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Vastaava säännös lukioiden osalta on **lukiolain 16 §:**ssä ja ammatillisen koulutuksen osalta **ammattillisesta koulutuksesta annetun lain 126 §:**ssä.

Miksi arvioida lapsivaikutuksia?

- LAVA edistää jokaisen lapsen oikeuksien täysimääräistä toteutumista sekä lapsen mahdollisuuksia hyvään elämään ja arkeen omassa kotikunnassaan ja lähiympäristössään
 - Osa lapsen ennakkollista oikeusturvaa
- Mitä muita hyötyjä?
 - Kuntapäätäjät tekevät tietoon perustuvia päätöksiä
 - Valmistelun ja päätöksenteon laatu, avoimuus ja osallistavuus lisääntyvät
 - Haittojen ja riskien minimointi
 - Ratkaisuvaihtoehtojen lisääntyminen
 - Ennaltaehkäisyä jälkikäteen korjaamisen sijaan
 - Negatiivisten vaikutusten minimoiminen
 - Investoimalla lapsiin nyt, säästetään tulevaisuudessa
 - ?

Roolit LAVA-prosessissa? Mitä osaamista ja kenellä?

Päätäjät	• Ymmärrys LAVAn merkityksestä • Miksi tehdään?
Valmistelijat	• Laaja ymmärrys LAVAn oikeusperustasta • Prosessiosaaminen
Kunnan työntekijät eri toimialoilla	• Lasten näkemysten selvittäminen • Tiedon välittäminen
Ulkopuoliset asiantuntijat	• Tutkimustiedon tuominen • Menetelmätuki?

Seuraavat teema-alueet on otettava huomioon myös kunnan päätöksenteossa ja sitä tukevassa lapsivaikutusten arvioinnissa:

- Lasten läheis- ja vertaissuhteiden tukeminen
- Lasten kuulemisen, osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien edistäminen
- Lapsen edun ensisijaisuuden aktiivinen soveltaminen ja lapsivaikutusten arviointi
- Lapsiperheiden riittävän elintason ja sosiaaliturvan varmistaminen sekä työn ja perheen yhteensovittaminen
- Lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaavan varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäminen
- Lasten harrastusten ja muun vapaa-ajan toiminnan toteuttaminen
- Lasten ja perheiden tarpeita vastaavien sosiaali- ja terveysten palveluiden toteuttaminen
- Lasten suojelu kaikenlaiselta väkivallalta
- Syrjinnän ja eriarvoisuuden torjunta lasten ja lapsiryhmien kannalta
- Haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien turvaaminen
- Lapsiasioiden koordinaatio, tietojen kokoaminen ja lapsen oikeuksia koskeva koulutus

Lähde: Iivonen ja Pollari (2022): Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä kunnissa. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:4
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163900/VNK_2022_4.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lapsivaikutusten arvioinnissa tarkastellaan **vähintään kahta eri vaihtoehtoa ja niiden vaikutuksia**.

Vaihtoehtoja ovat esimerkiksi esitetty muutos ja niin sanottu nollavaihtoehto eli nykytila ilman muutosta. Arviointi on tehtävä riittävän ajoissa, eli sellaisessa vaiheessa, että on olemassa ainakin yleispiirteinen käsitys vaihtoehtoista, jotka voivat tulla asiassa päätöksenä kyseeseen.

2

TUNNISTA, MILLOIN LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINTIA TARVITAAN

Arvioi, ketä päätös/asia/toiminta koskee Kartoita millaista lapsiryhmää asia koskee

Tunnistetaan tarve sekä hahmotellaan eri malleja

- Missä vaiheessa päätöksentekoa ollaan juuri nyt? Mitkä asiat on jo päätetty, mihin voidaan vielä vaikuttaa?
- Onko vaihtoehtoisia ratkaisumalleja, millaisia?
- Miten lapsivaikutusten arviointi aikataulutetaan, jotta se nivoutuu oikea-aikaisesti päätöksenteon aikatauluun? Koskettaako suunnitteilla oleva muutos/päätösehdotus lapsia, nuoria, perheitä? Jos vastaus on kyllä, lapsivaikutusten arviointi on tarpeellinen. Suurella osalla kunnan päätöksistä on ainakin välillisiä vaikutuksia lapsiin.
- Ovatko mahdolliset vaikutukset suoria vai välillisiä? Jos suoria, lapsivaikutusten arviointi on välttämätön.
- Vaikuttaako suunnitelma mahdollisesti heikommassa tai haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin? Jos kyllä, lapsivaikutusten arviointi on erityisen tärkeä tehdä.
- Voiko suunnitelma tai päätösehdotus heikentää lasten oikeuksien toteutumista? Jos kyllä, on tarpeen tehdä kattava lapsivaikutusten arviointi.

MILLOIN LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINTI TULEE TEHDÄ?

Lapsivaikutusten arviointi tulee tehdä silloin, kun lapsiin kohdistuvat päätökset koskevat:

- **suoraan 0-18-vuotiaita lapsia tai nuoria**, esimerkiksi lähipalveluita, varhaiskasvatusta, lasten ja nuorten koulutusta, lasten, nuorten ja lapsiperheiden sosiaali- ja terveyspalveluita, lasten ja nuorten harrastustoimintaa, joukkoliikennettä, kevyen liikenteen väyliä tai lasten ja nuorten perheiden toimeentuloa
- **epäsuoraan 0-18-vuotiaita lapsia tai nuoria**, esimerkiksi aikuisten päihde- ja mielenterveyspalvelut -> arvioi tilannekohtaisesti lapsivaikutusten arvioinnin tarpeellisuus
- **suurta joukkoa 0-18-vuotiaita**, esimerkiksi varhaiskasvatuksen palveluverkkoa, kouluverkkoa tai lasten ja nuorten sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämistä palveluita koskevat asiat
- **pientä joukkoa**, esimerkiksi lastensuojelun avohuollon tukitoimien toteutumista
- muuta vastaavaa **haavoittuvassa asemassa** olevia 0-18-vuotiaita, esim. vammaisia, kodin ulkopuolelle sijoitettuja, maahanmuuttajalapsia, vähemmistöjä

Tee lapsivaikutusten arviointi myös silloin

- kun asia on uusi tai kyseessä on kokonaisuus, jossa ei ole vielä valmiita toimintamalleja
- kun päätös on vaikea tai mahdoton perua
- kun asia on kiistanalainen tai herättää ristiriitaisia tulkintoja tai paljon punnintaa
- kun asia on osa laajempaa vaikutusketjua tai -verkkoa
- kun asialla on yhteisvaikutus muun valmisteilla olevan asian kanssa
- kun vaikutukset ovat pitkäkestoisia, laajoja, pysyviä
- kun on vaara, että päätös voi heikentää lasten asemaa tai oikeuksia

3

MÄÄRITTELE ARVIOINNIN LAAJUUS JA MENETELMÄT

Valmistele, suunnittele, mieti

Valmistele isossa asiassa laajempi arvio

Jos esimerkiksi koskettaa koko kaupungin lapsia tai ikäluokkaa, hahmotellaan lasten näkökulmia esimerkiksi keräämällä olemassa olevaa tietoa. Esimerkiksi opiskeluhuoltoa kehitettäessä voidaan hyödyntää kouluterveyskyselyn alueellisia tuloksia opiskeluhuollon saatavuudesta tai lasten ja nuorten tuen tarpeista.

Valmistele pienessä, mutta merkittävässä asiassa rajatumpi arvio, joka koskee tiettyä lapsiryhmää

Esimerkiksi jos liikuntarajoitteisille lapsille suunnattu palvelu ollaan siirtämässä toiselle paikkakunnalle, selvitetään, mitkä ovat vaikutukset liikuntarajoitteisille lapsille. Selvitä, miten tavoitetaan kohderyhmän lapset. Hyödynnä näiden lasten parissa työskentelevien asiantuntemusta, lapsia voidaan kuulla esimerkiksi vertaisryhmissä.

Suunnittele menetelmät, miten ja mistä keräät tarvittavat tiedot?

Kartoita olemassaoleva tieto, jota voi hyödyntää arvioinnissa. Esimerkiksi THL:n toteuttama kouluterveyskysely (<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>), pienten lasten terveys, hyvinvointi ja palvelut LTH-tiedonkeruu sekä muut tilastot, tutkimukset, paikalliset kyselyt ja kartoitukset. Tilastokeskus on kokoamassa kansallisen lapsistrategian mukaisesti lapsia koskevaa tilastotietoa yhteen paikkaan (<https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2022/tilastot-lapsistrategian-tukena-erillaan-oleva-tieto-yhteen-paikkaan/>),

Suunnittele tarvittavat täydentävät tietolähteet ja lasten kuuleminen.

Mieti miten esität arvioitavan asian niille lapsille, joita asia koskee lasten iän ja kehitystason mukaisesti.

Lapsella on oikeus tulla kuulluksi, mutta myös oikeus saada tietoa itseään koskevissa asioissa. Lapsilta ei vain kysytä mielipiteitä, vaan heille myös kerrotaan, millaisesta päätettävästä asiasta on kyse, miten se koskee lapsia ja millaisia näkökulmia aikuisten on huomioitava asiasta päätettäessä.

Tarkastellaan, mistä on kyse: Mihin lapsiryhmiin vaikutukset kohdistuvat?

- Keitä, missä ja millaisia ovat ne lapset/nuoret, joita muutos/päätösesitys koskettaa?
- Onko joukossa erityisen haavoittuvassa asemassa olevia?
- Millaisin eri tavoin suunnitelma heitä koskettaa?

Kartoitetaan ja punnitaan alustavasti, mihin lapsen eri oikeuksiin hanke mahdollisesti vaikuttaa ja miten. Erityistä huomiota on tärkeä kiinnittää päätösvaihtoehtojen mahdollisiin negatiivisiin (= lapsen kannalta haitalliset) vaikutuksiin. Tunnistetaan erityisesti sellaiset, jotka kohdistuvat haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin. Arvioidaan, millaista tietoa vaikutusten arvioimiseksi tarvitaan.

Keitä mukaan tekemään arviointia?

Lapsivaikutusten arvioinnin tekee yleensä **valmistelija yhdessä lapsiasioita tuntevan asiantuntijan** kanssa. Laajoissa asioissa (esim. strategia, ohjelma tai malli) tarvitaan **työryhmä**. Lisäksi voidaan tarvita henkilö, jolla on lasten ja nuorten kuulemiseen sopivaa osaamista (esim. nuorisotyöntekijä). Toimintatavat voivat vaihdella asian laajuudesta ja luonteesta sekä toimialasta riippuen. Keihin kaikkiin vaikutukset kohdentuvat -> Keitä sen vuoksi mukaan?

Aikataulut, vastuut ja tehtävät

Kuka tekee? Mitä tekee? Ja missä aikataulussa? Huomioiden koko prosessi käynnistyksestä päätöksentekoon. Muistaen myös tiedottaminen prosessin eri vaiheissa.

Tarkasteltavat vaihtoehdot

Lapsivaikutusten arviointi ja vaihtoehtojen tarkastelu voidaan tehdä joko suppeana tai laajana lapsivaikutusten arviointina.

Suppea lapsivaikutusten arviointi: Nykytilan vaikutusten arviointi ja/tai yhden täysin uuden asian vaikutusten arviointi.

Laaja lapsivaikutusten arviointi: Nykytilaa ja useita uusia vaihtoehtoja vertaillaan keskenään. Jos päätöksellä on merkittävä vaikutus lapseen tai lapsiin, tarvitaan yksityiskohtainen ja laaja lapsivaikutusten arviointi (lapsen oikeuksien komitea, yleiskommentti 14). Tapauskohtaisuus.

Kartoitetaan olemassa oleva tieto ja lisätiedon tarve

Kokoa taustatietoa.

- Mitä ja millaista tietoa päätettävästä asiasta on jo olemassa?
- Mitä tietoa lapsilta ja nuorilta on ehkä jo kerätty aiemmin? Onko esimerkiksi kunnan suunnitelmia, ohjelmia ja strategioita varten jo aiemmin kuultu lapsia ja kerätty heiltä tietoa?
- Mitä puuttuu?
- Millaista tietoa on hankittava lisää?
- Mistä ja millaisista lähteistä tarvittavat tiedot voidaan saada?
- Miten ammattilaisten laaja-alainen tieto ja heidän näkemyksensä huomioidaan? Lasten ja nuorten parissa työskentelevillä ammattilaisilla on yleensä hyvä tuntuma siihen, miten lapset ja nuoret kokevat esimerkiksi erilaiset palvelut.
- Onko tarpeen kuulla myös vanhempien näkemyksiä ja kokemuksia asiassa?

Huomioidaan kaikki oleellinen tutkimus- ja viranomaistieto. (esim. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirjat, tilastot, tutkimukset, oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin ratkaisut lapsia koskevista asioista, AVI:n valvontaratkaisut ja ohjeet sekä lapsioikeudelliset julkaisut.) Nykytilan arviointi.

Suunnitellaan lisätiedon keruu sekä lasten ja nuorten osallisuus: Keneltä kysytään?

Lapsilla ja nuorilla on kokemustietoa, joka on tarpeellista päätöksenteossa ja toiminnan kehittämisessä. Kaikesta ei ole mahdollista saada riittävää kuvaa vain aikuisten tuottaman tiedon perusteella. Myöskään olemassa oleva tieto ei aina riitä antamaan tarpeeksi tietoa. Suunnitellaan, mitä kysytään ja keneltä sekä valitaan menetelmät.

Lisätiedon keruu

- Miten tiedot kerätään?
- Kuka kerää?
- Miten ja millä menetelmillä tiedot kerätään?

Erityisen tärkeää on **kuulla** lasten ja nuorten näkemykset asiasta.

- Mitkä ovat päätöksen vaikutuksen kohteena olevien lasten ja nuorten käsitykset asiasta?
- Mitä kysytään lapsilta, nuorilta ja perheiltä itseltään?
- Miten vastaajat parhaiten tavoitetaan?
- Millaisin lapsiystävällisin ja eettisin menetelmin lapsia kuullaan? Miten lapsia osallistetaan valmisteluun ilman, että heille aiheutetaan huolta tulevasta (miten paljon lapsille voidaan kertoa valmisteltavasta asiasta)?
- Miten eri-ikäiset lapset saavat äänensä kuuluviin?
- Miten erilaisissa elämäntilanteissa elävät, erilaisista lähtökohdista tulevat ja elämässään vaikeuksia kokeneet lapset huomioidaan?
- Miten lapset, joilla on toimintarajoitteita, voivat osallistua?
- Ketkä kohderyhmää tuntevat kunnan viranhaltijat ja työntekijät voisivat olla asiassa avuksi?

Esim.

varhaiskasvatuksen, opetuksen ja nuorisotyön ammattilaisten asiantuntemusta kannattaa hyödyntää jo suunnitteluvaiheessa.

- Yhteistyötahojen kuuleminen
- Miten lasten tuottamaa tietoa analysoidaan?
- Miten lasten näkemyksiä hyödynnetään päätöksenteossa?

Tiedota kohderyhmiä sekä siitä, että kysely on tulossa että myöhemmin kyselyn tuloksista.

4

OSALLISTA LAPSET JA MUUT OSALLISET ARVIOINNIN TEKÖÖN

Kuuntele lapsia ja muita mahdollisia osallisia

Mahdollisia kuultavia lapsiryhmiä

ovat esimerkiksi nuorisovaltuusto, lapsiparlamentti, kokemusasiantuntijat, oppilaskuntien hallitukset, tuki- ja kummioppilaat, varhaiskasvatusryhmät, luokat, koulut ja harrasteryhmät. Kunnassa on hyvä muistaa, että edustuksellisten osallisuusrakenteiden, kuten oppilaskunnan, nuorisovaltuuston, lapsiparlamentin ja alueellisten osallisuusryhmien kautta ei yleensä vielä saada kaikkien lasten ja nuorten ääntä kuuluviin. Lapsia ja nuoria kannattaa kuulla **paikoissa, joissa he elävät arkeaan**. Näitä ovat esimerkiksi

- * koulut ja päiväkodit, iltapäivätoiminnan ryhmät; muista myös erityisluokat ja oppilashuolto
- * lasten ja nuorten harrastustoiminta, vapaa-ajan hengailu ja kokoontumispaikat (puistot, kirjastot, kauppakeskukset)
- * perhe- ja sosiaalipalvelut: neuvolat, perheneuvolat, perheohjaus ja perhetyö, lapsiperheiden sosiaalityö, perhetukikeskukset
- * sosiaalinen media: lasten ja nuorten suosimat somekanavat (esim. TikTok, Snapchat, Instagram), chatit, nuorisopalveluiden verkkotoiminta
- * kulttuuritoiminta: kirjastot, kulttuurikeskukset, museot, elokuvateatterit
- * järjestöjen tarjoamat palvelut: esimerkiksi vertaisryhmät ja kohtaamispaikat
- * lapsiperheille suunnatut tapahtumat

Kutsu myös lapset ja nuoret toteutukseen mukaan!

Edustuksellisten ryhmien ja vertaisryhmien kautta voit löytää lapsia ja nuoria mukaan ideoimaan myös sitä, miten erilaisten lasten näkemykset kunnassa voidaan tavoittaa lapsiystävällisesti. Lapset voi kutsua vertaisina mukaan itse toteutukseen. Esimerkiksi oppilaskunta voi tehdä tiedonkeruuta luokissa. Nuoret osaavat usein myös auttaa aikuisia tavoittamaan toisia nuoria esimerkiksi sosiaalisen median kautta.

Aina ei tarvita lasten erillistä kuulemista, vaan voidaan hyödyntää olemassaolevaa lapsilta saatua tietoa.

Kuule tarpeen mukaan myös muita ryhmiä.

Mahdollisia kuultavia ryhmiä ovat tapauksen mukaan esimerkiksi lasten kanssa työskentelevät aikuiset tai lasten vanhemmat. Kunta voi myös järjestää **erillisiä tilaisuuksia**, joissa kuullaan kunnan asukkaita. Parhaimmillaan kunnassa asuvat lapset, nuoret, vanhemmat, työntekijät ja virkamiehet voivat kohtaamisten kautta luoda yhteistä ymmärrystä siitä, mikä kunnassa on hyvin ja mikä vaatii parantamista.

Valitse kuulemisen tavat sen mukaan keitä lapsia tai mitä lapsiryhmiä asia koskee.

Esimerkiksi, jos asia koskee liikuntarajoitteisia lapsia tai lastensuojelun piirissä olevia lapsia, kuullaan heitä palveluiden käyttäjinä eikä nuorisovaltuustoa.

Yhdenvertaisuusnäkökulmasta on tärkeää, että kaikenlaiset lapset voivat kertoa omia näkemyksiään. Tämä edellyttää, että **keinot**

kuulemiseen ovat lapselle ymmärrettävät, lasta kunnioittavat ja turvalliset.

Mieti, miten olet vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Miten selität lapselle, miksi heitä kuullaan, mitä kerrot asian sisällöstä ja miten lasten näkökulmat saadaan esiin? Usein aikuisille suunnatut toimintatavat eivät sovellu lapsille ja siksi on tärkeää etsiä lapsilähtöisiä kuulemisen menetelmiä. Miten esimerkiksi toimintarajoitteiset ja vaikeissa elämäntilanteissa elävät lapset voivat osallistua? Hyviä keinoja ovat esimerkiksi kuvien käyttö tukena, lasten valmistelu kuulemiseen etukäteen, tutun ja turvallisen aikuisen läsnäolo, esteetön ympäristö ja rauhallinen tila, jossa ei ole huomiota hajottavia aistiärsykeitä.

Käytä lasten kuulemisessa esimerkiksi näitä menetelmiä:

Sadutus, piirtäminen ja kerronta, valokuvaaminen ja kerronta, toiminnalliset menetelmät, kirjoittaminen, lomakekysely, ryhmäkeskustelu.

Toteuta kuulemiset

siten, että lapset pääsevät pohtimaan heihin kohdistuvia vaikutuksia valmisteilla olevassa päätöksessä tai toiminnassa. Mahdollista kuulemisia, että lapset voivat tuoda esille myös uusia ratkaisuvaihtoehtoja ja ideoita. Kun lähdet miettimään, mitä kautta lapsia ja nuoria on hyvä lähestyä, tulee huomioida aina **lasten moninaisuus**.

Varmista, että olet tunnistanut haavoittuvassa asemassa olevat lapset.

Kunnat saattavat usein käyttää laajalle joukolle suunnattuja kyselyitä ja edustuksellisia ryhmiä lasten näkemysten kartoittamiseen. Tällöin esimerkiksi vieraskieliset tai vammaiset lapset jäävät helposti kuulematta. Vaikka kaikkia haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä ei kuultaisi erikseen, on tärkeä tunnistaa erilaisten lasten ja lapsiryhmien olemassaolo ja miettiä, miten heitä kuultaisiin riittävästi ja systemaattisesti.

Näkemysten kuuleminen voi olla näissä ryhmissä laadullista, eli vastaajia ei tarvitse olla paljon. Yhdenkin lapsen kokemukset voivat toimia kehittämistyötä suuntaavina. Myös aikuiset voivat välittää näkemyksiä niiltä ryhmiltä, joita on vaikea tavoittaa. Esimerkiksi tietyn kohderyhmän kanssa työtä tekevällä järjestöllä voi olla paljon lapsilta koottua tietoa. Haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin on nykytilan kartoituksessa hyvä kiinnittää erityistä huomiota.

UNICEFin oppaasta

lasten kuulemiseen löydät ohjeita ja esimerkkejä lasten ja nuorten kuulemiseen:

<https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/lapsiystavallinen-kunta-mallin-tyovaiheet/nykytilan-kartoituksella-arvioidaan-kunnan-lapsiystavallisuuden-tilaa/opas-lasten>

LAVA: Lasten näkemysten kerääminen

- Erottamaton osa lapsivaikutusten arviointia
 - Lapsen etu ei voi toteutua, jos lapsi ei ole saanut esittää näkemyksiään
- Kokoa ja hyödynnä jo olemassa oleva lapsilta saatu tieto
- Kartoita huolella, mitä tietoa nimenomaisesti tarvitaan viemään valmistelua eteenpäin?
- Kartoita, mitä haavoittuvaisessa asemassa olevia lapsiryhmiä päätös koskettaa ja huolehdi erityisesti heidän näkemyksiensä selvittämisestä
- Sanoita kyseessä oleva päätösehdotus lasten kielelle ja huolehdi, että lapsilla on riittävästi tietoa omista oikeuksistaan, jotta he voivat aidosti arvioida päätöksen vaikutuksia omaan elämäänsä ja arkeensa
- Vältä johdattelua! Älä kysy asioita, joihin lapset eivät voi enää vaikuttaa
- LAVA ei typisty pelkkään lasten kuulemiseen, vaan vaatii lapsilta saadun tiedon analysointia yhdessä tutkimustiedon kanssa

KUULEMISEN TÄRKEIMMÄT PERIAATTEET JA KÄYTÄNNÖLLISET OPIT

- turvallisuus
- vapaaehtoisuus
- yhdenvertaisuus
- mielekkyys
- halu tavoittaa ja ymmärtää aidosti lasten näkökulma
- sopivat tiedonkeruumenetelmät ja välineet
- anna myös lapsille mahdollisuus valmistautua
- kerro lapsille, mitä tapahtuu
- tutustu lapsiin ja kunnioita erilaisuutta
- Kiitä lapsia osallistumisesta
- Muista palauttaa koottu tieto myös lapsille

Lapset elävät arjessaan aikuisten päätöksiä todeksi. Usein lapsille hyvä voi olla kaikille hyvä.

Osallisuus on myös lapsille tärkeää.

Tutustu vinkkeihin tarkemmin: <https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/08/12100753/pelastakaa-lapset-lapsivaikutusarviointi.pdf>

5

KOKOA JA ANALYSOI KAIKKI TIETO

Kokoa tieto ja analysoi sitä yhdessä muiden kanssa

Kokoa sekä aiempi että kuulemisten kautta saatu tieto,

joka liittyy valmisteilla olevaan asiaan. Jos mahdollista, ota tietojen kokoamiseen ja analysoimiseen mukaan monialainen eri asiantuntijoista koostuva ryhmä. Kannattaa hyödyntää kuntien/maakuntien olemassaolevia ryhmiä.

Ota tulosten tulkintaan mahdollisuuksien mukaan lapset

esimerkiksi koululuokka, oppilaskunnan hallitus, kokemusasiantuntijat tai lapsiparlamentti

LAPSILTA JA NUORILTA KERÄTÄÄN TIETOA SÄÄNNÖLLISESTI

- Arvioinnissa voidaan hyödyntää lasten hyvinvoinnin kansallisia indikaattoreita ja niihin liittyvää tietopohjaa, jota on koottu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tilastoja **indikaattoripankki SOTKAnettiin**.
- THL:n joka toinen vuosi toteuttama **kouluterveyskysely** on tärkeä indikaattorilähde.
- THL:n **FinLapset-kyselytutkimus** tuottaa säännöllistä seurantatietoa alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä hyvinvoinnista, terveydestä sekä lapsiperhepalveluiden käytöstä ja palvelukokemuksista.
- **Nuorisobarometri, lapsibarometri, [perhebarometri](#) ja [vanhempien barometri](#)** ovat tärkeitä lapsia, nuoria ja perheitä koskevia tiedonlähteitä.
- **Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus** käsittelee 7–29-vuotiaiden vapaa-aikaa painottuen mediaan, harrastamiseen ja liikuntaan.
- Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta julkaisee yhteistyössä Nuorisotutkimusverkoston ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kanssa **Nuorten elinolot -vuosikirjoja**.
- Kunnan hyvinvointikertomus, eri palvelusektoreiden asiakaskyselyt voivat palvella myös lapsivaikutusten arviointia tietolähteenä oman kunnan asioista.

TUNNISTA ENNAKKOTIEDON PERUSTEELLA LAPSIRYHMÄT, JOIHIN KOHDISTUU NEGATIIVISIA VAIKUTUKSIA

Kiinnitä arvioinnissa huomiota erityisryhmiin

Varmista päätöksenteon vaikutukset

Kiinnitä arvioinnissa erityistä huomiota,

heikoimmassa asemassa oleviin lapsiryhmiin, esimerkiksi vammasiin tai muutoin toimintarajoitteisiin lapsiin, vähemmistöryhmiin kuuluviin lapsiin, kodin ulkopuolelle sijoitettuihin lapsiin, vähävaraisissa perheissä eläviin lapsiin. Tunnista, haittaako päätös/toiminta jonkin lapsiryhmän hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista.

Varmista,

että päätöksenteossa voidaan ennakolta tunnistaa mahdolliset lapsiin kohdistuvat negatiiviset vaikutukset. Pohdi, voidaanko haittoja lieventää.

Esimerkiksi subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen: Miten voidaan lieventää haittoja, joita voi kohdistua rajatun päivähoito-oikeuden piirissä oleviin lapsiin?

7

PUNNITSE HYÖDYT JA HAITAT

Tunnista, vastaa, huomioi

Tunnista eri päätösvaihtoehtojen/toiminnan hyödyt ja haitat.

Kirjaa havainnot tee niiden perusteella kokonaisarvio eri vaihtehdoista. Kokonaisarviossa eri vaikutuksia ja niiden merkittävyyttä punnitaan kokonaisuutena ja suhteessa toisiinsa. Punninnan perusteella laaditaan suositukset jatkovalmistelua ja päätöksentekoa varten. Suositukset voi vat sisältää myös parannusehdotuksia tai vaihtoehtoisia esityksiä.

Vastaa kysymykseen: Miten päätös/toiminta voidaan toteuttaa lasten kannalta parhaalla mahdollisella tavalla?

Listaa eri vaihtoehtoista hyvät/neutraalit/kielteiset vaikutukset. Mieti, mitä hyviä vaikutuksia voisi vahvistaa ja mitä huonoja vaikutuksia poistaa tai ainakin lieventää.

Ota huomioon ainakin nämä näkökulmat:

- * yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys (LOS 2 artikla)
- * lapsen edun ensisijaisuus (LOS 3 artikla)
- * lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (LOS 12 artikla)
- * lapsen oikeus tulla kuulluksi (LOS 12 artikla)

Vaikutukset ovat merkittävyydeltään erilaisia, vaikutukset voivat myös olla erilaisia eri kohderyhmille.

Tee yhteenveto vaikutuksista ja suositus päätöksentekoa varten

Tehdään valmistelijan ja lapsivaikutusten arvioinnissa mukana olleiden asiantuntijoiden kanssa yhteenveto, joka sisältää arvioinnin tulokset ja perustelut sekä suosituksen etenemisestä.

- punninta lapsen eri oikeuksien välillä
- punninta lapsen edun ja muiden oleellisten intressien välillä
- eri ratkaisuvaihtoehtojen hyödyt, haitat ja riskit lapsen oikeuksien näkökulmasta
- analyysissä huomioitava sekä tutkimus- ja viranomaistieto että lapsilta saatu tieto
- huomioitava erityisesti lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteet (syrjimättömyys, lapsen kuuleminen, oikeus elämään ja kehittymiseen, lapsen etu)

-> Millainen päätös olisi eniten lapsen edun mukainen?

Myös ristiriitaiset vaikutukset raportoidaan esim. vaikutukset eri lapsiryhmien välillä. Yhteenvetoa ja suositusta laadittaessa eri vaikutuksia ja niiden merkittävyyttä tulee punnita toisiinsa. Suosituksessa ensisijainen painoarvo on lapsen edulla.

- Analysoi tulokset ja vertaile eri vaihtoehtojen vaikutuksia lasten ja lapsiryhmien hyvinvointiin ja lapsen oikeuksien toteutumiseen.
 - Mitä saimme kuulla lapsilta ja nuorilta?
 - Mitä merkityksellistä tietoa saimme muista tietolähteistä (tutkimus- ja viranomaistieto)? Aiheeseen voi liittyä keskenään kilpailevia tai ristiriitaisia tavoitteita ja näkökulmia.
 - Mitä lasten ja nuorten kannalta hyviä vaikutuksia nousi esiin eri ratkaisuvaihtoehtoissa, ja miten niitä voitaisiin vahvistaa? Vaikutukset voivat olla eri lapsiryhmien kohdalla erilaisia.
 - Mitä ovat haittavaikutukset ja riskit, ja miten niitä voitaisiin poistaa tai ainakin pienentää?
 - Miten suunnitelma vaikuttaa erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin?
 - Millaisella päätöksellä heihin kohdistuvia haittoja voidaan ehkäistä?
 - Miten lapsen oikeudet (lapsen etu ja syrjimättömyys) kokonaisuudessaan toteutuvat eri ratkaisuvaihtoehtoissa? Punnitse lapsen etua suhteessa muihin olennaisiin etuihin ja intresseihin.
- Ensisijainen painoarvo on annettava lapsen edulle.
- Miten ehdotus/päätös/toiminta voidaan toteuttaa lasten kannalta parhaalla mahdollisella tavalla, lapsen edun mukaisesti?

Arvioinnilla tunnistetaan myönteiset, kielteiset ja neutraalit vaikutukset lasten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen.

Vaikutuskohteita ovat esimerkiksi:

Lapset ja nuoret ryhminä ja yksilöinä

Toimintaympäristö

Ihmissuhteet

Hyvinvointi ja turvallisuus

Vaikutus perheen taloudelliseen tilanteeseen

Vaikutukset voivat olla:

Positiivisia

Negatiivisia

Välittömiä

Välillisiä

Keskenään ristiriidassa olevia

Vaikutukset eivät välttämättä ole yhteneväisiä eri lapsiryhmien kesken - päätökset voivat vaikuttaa eri tavalla eri lapsiryhmiin. Kaikkia vaikutuksia ei voi etukäteen arvioida eikä nähdä, siksi myös seuranta-arviointi on tärkeää.

VAIKUTUSTEN MERKITTÄVYYDEN PUNNINTA

- Millaista määrää lapsia ja nuoria päätös koskee?
- Mikä on vaikutusten vakavuus ja laajuus?
- Miten päätöksen myönteisiä vaikutuksia voidaan vahvistaa ja kielteisiä vaikutuksia lieventää tai estää kokonaan?
- Onko vaikutus osa laajempaa vaikutusketjua ja siksi tärkeä? Mitkä ovat vaikutusten keskinäiset suhteet, niiden yhteisvaikutus ja mahdolliset kumuloituvat vaikutukset?
- Onko päätös osa laajempaa muutosta, jossa yksittäinen päätös ei yksinään aiheuta merkittävää vaikutusta, mutta muutos on yhteisvaikutuksiltaan merkittävä?
- Ilmenevätkö vaikutukset välittömästi päätöksen myötä vai myöhemmässä vaiheessa?
- Mikä on vaikutuksen kesto? Ovatko vaikutukset lyhyt- vai pitkäaikaisia, kertaluonteisia vai toistuvia, tilapäisiä vai pysyviä?
- Miten todennäköistä on, että arvioidut vaikutukset myös toteutuvat?

➔ Tee lapsivaikutusten arviointiin perustuvat suositukset päätöksentekoa varten

Tehokas dokumentointi

Dokumentoi lapsivaikutusten arvioinnista saatu tieto. Hyvä dokumentointi helpottaa seuraavien lapsivaikutusten arviointien toteutusta. Dokumentointia helpottaa sähköinen työkalu, tarkista siis, onko kaupungilla käytössä työkalua esim. Kuntamaisemassa tai Kuntaliiton EVA-alustalla.

Dokumentoidaan lapsivaikutusten arvioinnin tulokset ja esitellään ne päättäjille:

- Laaditaan huolellisesti perusteltu esitys analyysin tuloksista ja johtopäätöksistä päätöksentekijöille.
- Esitetään suositus siitä, millainen ratkaisuvaihtoehto edistäisi ja toteuttaisi lasten etua parhaalla mahdollisella tavalla ja miksi.
- Huolehditaan, että päätöksentekijöille suunnattu esitys on selkeä ja tiivis - heillä ei välttämättä ole aikaa tutustua joka yksityiskohtaan.
- Toimitetaan päätöksentekijöille myös laajempi yhteenveto ja dokumentointi lapsivaikutusten arvioinnista, jolloin se käsitellään muiden päätöksentekokoasiakirjojen yhteydessä.
- Kun päätös on tehty, tiedotetaan siitä ja lapsivaikutusten arvioinnin tuloksista etenkin niille lapsille, nuorille ja perheille, jotka olivat mukana prosessissa.

ARVIOINNIN TULOSTEN ESITTELY PÄÄTÖKSENTEKIJÖILLE, PÄÄTÖKSENTEKO

Tunnista vaikutukset

Esittele päätöksentekijöille millaisia lapsiin kohdistuvia vaikutuksia on tunnistettu ja mitä suosituksia arvioinnissa annetaan päätöksentekoa varten, jotta päätöksenteossa voidaan ottaa huomioon arviointitieto.

Muista huomioida päätösehdotuksessa/**päätöksessä lapsivaikutukset**.

Tiedota myös lapsille

Tiedota päätöksentekoprosessista ja päätöksestä, myös lapsille. Huomioi prosessissa mukana olleet lapset ja perheet sekä muut kohde- ja viiteryhmät. Ne, joihin päätökset vaikuttavat, saavat tietää millaista harkintaa erilasiten vaikutusten – niin hyötyjen kuin haittojen – välillä on tehty ja millaisia asioita päätöksessä on painotettu.

- Tiedotetaan päätöksestä niitä, joita arvioinnissa on kuultu.
- Olennaista on ottaa arvioinnin havainnot ja suositukset huomioon päätöksenteossa.
- Tiedotetaan päätöksen jälkeen prosessiin osallistuneita, myös lapsia ja nuoria.
- Päätöksen perustelut ovat tärkeitä. Perusteluissa tulee kertoa, miten lasten etua on arvioitu ja mikä painoarvo sille on annettu päätöksessä.
- Hyödynnetään tiedottamisessa tarvittaessa viestinnän asiantuntijoita.

Päätöksien/toiminnan vaikutus lapsiin

Seuraa: Millainen vaikutus päätöksellä/toiminnalla on lapsiin. Seurannalla on mahdollisuus tunnistaa myös niitä vaikutuksia, joita ei ennakkoon osattu arvioida.

Seurataan ja arvioidaan toteutuneita vaikutuksia

- Seurataan ja arvioidaan omaa työtä ja arvioinnin vaikutuksia: Arvioidaan miten lapsivaikutusten arviointi toteutui. Saavutettiin tavoitteet? Mikä onnistui, mikä ei?
- Listataan, mitä seuraavassa lapsivaikutusten arvioinnissa kannattaa toteuttaa samoin kuin nyt tehtiin ja mitä asioita kannattaa tehdä toisin.
- Arvioidaan, miten lapsivaikutusten arviointien tulos vaikutti päätöksentekoon.
- Mietitään, miten arviointiprosessia voi edelleen kehittää.
- Seurataan ja arvioidaan toimeenpanon jälkeen toteutuneita vaikutuksia. Toteutuivatko ennakoitut vaikutukset ja miten? Tuleeko esiin odottamattomia seurauksia (joita ei osattu ennakkoon arvioida)?

LAPSEN EDUN KANNALTA OLENNAISET TEKIJÄT LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINNISSA

UNICEF on laatinut muistilistan lapsen edun kannalta olennaisista tekijöistä lapsivaikutusten arvioinnissa:

Lapsen edun kannalta olennaiset tekijät lapsivaikutusten arvioinnissa – muistilista vaikutusten tunnistamiseen

- **Lapsen näkemykset** (LOS 12 art., 13 art., 42 art.)
- **Lapsen hyvinvointi ja arki** (LOS 26 art., 27 art., 31 art.)
- **Identiteetti ja tausta** (LOS 2 art., 8 art., 14 art., 30 art.)
- **Haavoittuva asema** (LOS 22 art., 23 art., 30 art.)
- **Perhesuhteiden ja muiden ihmissuhteiden vaaliminen** (LOS 9 art., 10 art., 16 art.)
- **Terveys** (LOS 24 art.)
- **Huolenpito, suojaaminen ja turvallisuus** (LOS 6 art., 16 art., 19 art., 33 art., 34 art., 36 art., 37 art.)
- **Koulutus ja varhaiskasvatus** (28 art., 29 art.)

(Yleiskom. 14, kohdat 48 – 84, Lapsen oikeuksien komitean määrittelemät lapsen edun osatekijät)

Seuraavilta sivuilta löydät näihin tekijöihin liittyviä apukysymyksiä työsi tueksi.

Lapsen näkemykset

APUKYSYMYKSET

Mitä mieltä ovat lapset, joita muutos koskee?
Ovatko he saaneet riittävästi ja ymmärrettävästi tietoa asiasta?
Miten lasten näkemykset huomioidaan?
Miten/millä menetelmillä näkemykset kerätään?
Miten lasten näkemykset otetaan huomioon päätöksenteossa?

Lapsen hyvinvointi ja arki

APUKYSYMYKSET

Miten päätös vaikuttaa lapsen tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen?
Miten päätös vaikuttaa lapsen oikeuteen leikkiin, vapaa-aikaan, harrastuksiin, liikuntaan ja lepoon?
Miten päätöksessä huomioidaan vaikutukset lapsen riittävään elintasoon ja toimeentuloon?
Mitä oletettuja vaikutuksia tunnistamme?
Nämä kysymykset vaativat lisätietoa. Mistä lähteestä lisätietoa löytyy?
Mitä kysytään lapsilta?

Haavoittuva asema

APUKYSYMYKSET

Miten päätöksessä otetaan huomioon lapsen/lasten haavoittuva asema?

Miten päätös vaikuttaa erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin?

Huomioi erityisesti:

- * ulkomaalaistaustaiset lapset
- * turvapaikanhakijalapset
- * vieraskieliset lapset
- * seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret
- * mielenterveysongelmia kohdanneet lapset/ kohdanneiden perheiden lapset
- * päihdeongelmia kohdanneet nuoret / kohdanneiden perheiden lapset
- * köyhien tai vähävaraisten perheiden lapset
- * toimintarajoitteiset, neuropsykiatrisesti oireilevat, pitkäaikaisesti sairaat tai vammaiset lapset
- * syrjäseudulla tai sosioekonomisesti heikommin toimeentulevalla alueella asuvat lapset
- * syntymäkodin ulkopuolelle sijoitetut lapset
- * saamelais- ja romanilapset
- * uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvat lapset

Mitä haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä päätös koskee?

Mitä oletettuja vaikutuksia eri haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin tunnistamme?

Nämä kysymykset vaativat lisätietoa.

Miten tunnistetut haavoittuvassa asemassa olevat lapset tavoitetaan?

Mitä erityisiä menetelmiä tarvitaan ko. ryhmiin kuuluvien lasten näkemysten keräämiseen?

Perhesuhteiden ja muiden ihmissuhteiden vaaliminen

APUKYSYMYKSET

Miten päätös vaikuttaa lapsen/lasten läheisiin ja jatkuviin ihmissuhteisiin ja niiden turvaamiseen?
Voiko esitys aiheuttaa lasten ja nuorten syrjäytymistä? Miten tämä ehkäistään?
Millaisia vaikutuksia päätöksellä voi olla lapsen vertaissuhteisiin?
Mitä ihmissuhteita päätökseen liittyy?
Mitä oletettuja vaikutuksia tunnistamme?
Nämä kysymykset vaativat lisätietoa. Mistä lähteistä lisätietoa löytyy?
Mitä kysytään lapsilta?
Muut havainnot, pohdinnat, mahdolliset lisäkysymykset, vapaa sana.

Terveys

APUKYSYMYKSET

Miten päätös vaikuttaa lapsen fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen tai mahdollisuuteen saada terveydenhoitoa?
Vähentääkö vai lisääkö päätös lasten sairastumis-, onnettomuus- tai tapaturmariskejä?
Mitä oletettuja vaikutuksia tunnistamme?
Nämä kysymykset vaativat lisätietoa. Mistä lähteistä lisätietoa löytyy?
Mitä kysytään lapsilta?
Muut havainnot, pohdinnat, mahdolliset lisäkysymykset, vapaa sana.

Huolenpito, suojaaminen ja turvallisuus

APUKYSYMYKSET

Millaisia vaikutuksia päätöksellä on lasten fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen?
Miten päätös vaikuttaa lapsen kasvuympäristöön perheessä, kaverisuhteissa ja elinympäristössä?
Millaisia riskejä ja haittoja sekä muita seurauksia muutoksesta voi tulevaisuudessa aiheutua lapsen turvallisuudelle? Miten niitä ehkäistään?
Miten päätös vaikuttaa lapsen yksityisyyden suojaan?
Liittyykö päätökseen tarvetta suojella lasta väkivallalta?
Mitä oletettuja vaikutuksia tunnistamme?
Nämä kysymykset vaativat lisätietoa. Mistä lähteistä lisätietoa löytyy?
Mitä kysytään lapsilta?
Muut havainnot, pohdinnat, mahdolliset lisäkysymykset, vapaa sana

Identiteetti ja tausta

APUKYSYMYKSET

Miten lasten moninaisuus ja erilaiset lapsiryhmät sekä heidän ominaisuutensa ja tarpeensa huomioidaan?

Ota huomioon ainakin lapsen sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, kansallinen alkuperä, kieli, uskonto ja persoonallisuus.

Vaikuttaako valmisteilla oleva asia eri alueilla asuviin lapsiin eri tavoin?

Miten lasten yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys turvataan?

Mitä oletettuja vaikutuksia tunnistamme?

Nämä kysymykset vaativat lisätietoa. Mistä lähteistä lisätietoa löytyy?

Mitä kysytään lapsilta?

Muut havainnot, pohdinnat, mahdolliset lisäkysymykset, vapaa sana

Koulutus ja varhaiskasvatus

APUKYSYMYKSET

Millaisia vaikutuksia päätöksellä on lasten fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen?
Miten päätös vaikuttaa lapsen kasvuympäristöön perheessä, kaverisuhteissa ja elinympäristössä?
Millaisia riskejä ja haittoja sekä muita seurauksia muutoksesta voi tulevaisuudessa aiheutua lapsen turvallisuudelle? Miten niitä ehkäistään?
Miten päätös vaikuttaa lapsen yksityisyyden suojaan?
Liittyykö päätökseen tarve suojella lasta väkivallalta?
Mitä oletettuja vaikutuksia tunnistamme?
Nämä kysymykset vaativat lisätietoa. Mistä lähteistä lisätietoa löytyy?
Mitä kysytään lapsilta?
Muut havainnot, pohdinnat, mahdolliset lisäkysymykset, vapaa sana

LÄHTEET

- <https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/lapsen-oikeuksien-teemapaketit/aluksi-lapsen-etu-on-ensisijainen/miten-lapsivaikutusten-arviointi-toteutetaan> UNICEF
- <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163900> Valtioneuvosto
- https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136377/PP_LAVA_prosessikuvaus_vihr_lape_ilme.pdf?sequence=1&isAllowed=y Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma
- <https://www.lskl.fi/vaikuttamistyo/lapsivaikutusten-arviointi/> Lastensuojelun keskusliitto
- <https://www.mll.fi/kumppaneille/kuntayhteistyö/lapsivaikutusten-arviointi/> MLL
- <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/lapsivaikutusten-arviointi/> Lapsen oikeudet
- <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/lapsen-oikeudet-lapsiperhepalveluiden-suunnittelussa/lapsivaikutusten-arviointi> THL
- <https://www.pelastakaalapset.fi/lapsilta-opittua/lapsivaikutusten-arviointia-lasten-kanssa-opas/> Pelastakaa Lapset ry.
- https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/livonen_Johdatus%20lapsivaikutusten%20arviointiin%20EVA-treffit%20Kuntaliitto%206.3.19.pdf Kuntaliitto/MLL
- <https://kauhajoki.fi/wp-content/uploads/2022/03/Lapsivaikutusten-arviointi-LAVA-koulutus-Kauhajoki-Romppainen-Auli-17032022.pdf> Koulutusdiat, Kauhajoki 17.3.2022, Auli Romppainen